

ÁRRAN

Julevsáme guovdásj
Lulesamisk senter

Anne Kristin Gurák

Fagleder sannhet og
forsoning

Sannhet og forsoning 26.09.24

Norges museumsforbund nominerte Árran til årets museum 2017

1

- «Árran har vist at veien til stolthet og verdighet ikke er glemsel eller fortrenkning, men å gå det vonde og skambelagte i møte med kunnskap, åpenhet og toleranse.»
- (https://museumsforbundet.no/arkiv/index-page_id=13276.html)

Kommisjonens forståelse av mandatet

- Fornorskingsspolitikk: assimilasjonsspolitikk med et politisk program overfor språklige og etniske minoriteter
- Minoritetspolitisk passivitet og usynliggjøring

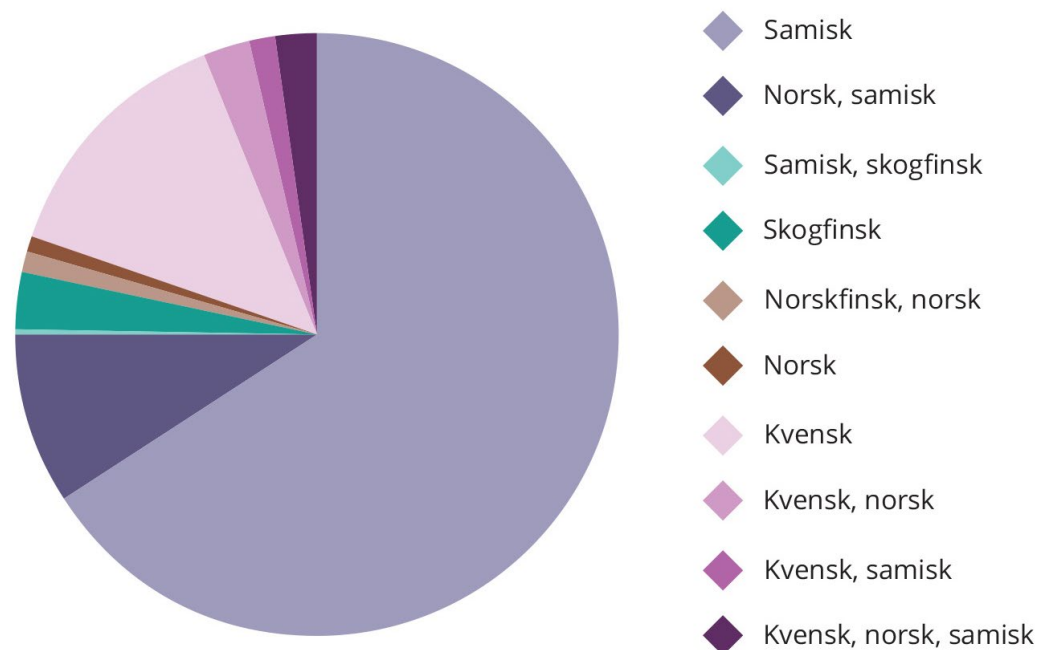
Kommisjonens grunnsyn

- Fornorskingspolitikkenes **mål** var at kvener, skogfinner og samer skulle velge **én etnisk identitet - den norske**.
- Norske myndigheter tok et bredt spekter av virkemidler i bruk for å nå denne målsettingen, herunder språklig, kulturell og materiell **undertrykking**, og **usynliggjøring** av gruppene.
- Den norske stat begikk gjennom fornorskingspolitikken **urett** mot den samiske, kvenske og skogfinske befolkningen.
- Det er derfor viktig å **erkjenne konsekvensene** av fornorskingspolitikken, anerkjenne nasjonale minoriteters og urfolks legitime tilstedeværelse i Norge.

Personlige fortellinger

Personlige historier fordelt etter etnisk tilhørighet

- Historier som belyser erfaringer med fornorskingspolitikk og urett
- 766 personlige historier og innspill i åpne møter
- 522 intervju og skriftlige personlige historier er analysert

«Lappene har verken hatt evne eller vilje til å bruke sitt språk som skriftspråk. (...) De få individene som er igjen av den opprinnelige lappiske folkestammen er nu så degenerert at det er lite håp om nogen forandring til det bedre for dem. De er håpløse og hører til Finnmarkens mest tilbakesatte og usleste befolkning og skaffer den største kontingent herfra til vore sindsykeasyler og åndsvakeskoler»

Sitat fra 1920 – Skoledirektør Brygfjeld i Finnmark

«Lappene har verken hatt evne eller vilje til å bruke sitt språk som skriftspråk. (...) De få individene som er igjen av den opprinnelige lappiske folkestammen er nu så degenerert at det er lite håp om nogen forandring til det bedre for dem. De er håpløse og hører til Finnmarkens mest tilbakesatte og usleste befolkning og skaffer den største kontingent herfra til vore sindsykeasyler og åndsvakeskoler»

Eriksen og Niemi, 1980

Velferdsamfunnets svikt - Hvorfor eget kapitel om Divtasvuodna / Tysfjord?

Fra rapporten side 480:

- Divtasvuodna/Tysfjord i Hamarøy kommune / Hábmera suohkan er et dokumentert eksempel på velferdsstatens svikt, hvor store deler av velferdssamfunnets systemer har sviktet den samiske befolkningen.
- I Divtasvuodna/Tysfjord kan en se hvordan fornorskingspolitikken påvirket majoritetssamfunnet i retning av negative holdninger til de samiske miljøene, og hvilke konsekvenser disse negative holdningene fikk for den samiske befolkningen.
- Fornorskingspolitikken ble i disse kommunene videreført lenge etter at fornorskingspolitikken formelt var avsluttet, noe som gjør Divtasvuodna/Tysfjord særlig relevant for Sannhets- og forsoningskommisjonens gransking

Velferdsstatens svikt

Kommisjonen har funnet flere eksempler på at samene ble holdt utenfor kommunale systemer - fattigkassaordningen

I 1879 gjorde amtmannen en henvendelse til Tysfjord kommunestyre der han påpekte at den samiske befolkningen i de indre fjordene ikke var inkludert i kommunens fattigdistrikter. I sitt tilsva argumenterte kommunen med at samene hadde et godt indre samhold og at de tok vare på sine fattige selv. De hadde ikke behov for tilskudd fra det offentlige, men delte gjerne det de hadde med hverandre. Kommunestyret argumenterte videre med at dersom Oarjjevuodna/Hellmofjorden ble inkludert i den øvrige kommunen, ville det innebære store ekstraavgifter.

(SFKOM side 480)

-Norge med sin politikk hadde virkelig lyktes [...] Det er jo det som egentlig er fornorsking, når folk blir enig i at deres kultur, vår kultur, vårt språk, vårt alt, alt det som tilhører oss, vår måte å se på verden, når vi blir enige i det, og begynner å se ned på oss selv, og begynner å føle at vi ikke er verd noe.

(SFKOMM 2020/213-5)

Men om vår
egen historia stod
inte ett ord

Som om våra
föräldrar och vi
aldrig funnits

aldrig format
nånting

Axelsson, Aednan, s. 338

Samiske elever ved Måske/Musken skole, Divtasvuodna/Tysfjord, 1956: Ella Johnsen(f. 1945), Idar Nilsen(f.1945), Leif Fennesen (f. 1946), Jan Johnsen (f.1946) , Johannes Paulsen (1947), Anders Johnsen (f. 1946), Simon Andersen (f. 1945). Foto: Sverre A Børretzen

Jeg fikk ikke prate samisk på skolen eller i friminuttet. Måtte stå i skammekroken dersom læreren hørte at vi snakket samisk. Samisk var forbudt. Det var et strengt regime på denne tiden med det her å prate samisk på skolen, du ble kastet i en krok og der måtte du stå og vente mens du forsonet deg med at du ikke skulle prate mer samisk.

Det var spesielt når vi var ute i friminuttene. Da pratet vi samisk og når lærerne hørte at vi pratet samisk, så ble vi innkalt: «Det skal ikke være samisk. Her prater vi det språket som vi skal prate, og det er norsk», var beskjeden vi fikk fra læreren.

(SFKom side 350, Mareno Mikkelsen Divtasvuodna/Tysfjord)

- *Vi var bare unger. Det var galt å sende unger til Kjøpsvik alene for å bo på internat. Jeg var en liten samegutt, men jeg måtte slåss. Jeg husker en gang, jeg ble nesten fri for hår på hodet. De tok, røska i meg og jeg så de fikk hånden full av hår. Og da vi var i bassenget, hold de meg under vann. Det var like før jeg druknet.*

-

(SFKom side 482)

Veldferdstatens svikt i Divtasvuodna /Tysfjord

17.1.8 Avslutning

«For flere samiske barn i Divtasvuodna/Tysfjord førte internattiden til traumer og ulike former for tap som ennå påvirker dem i dag.»

«I tillegg har vold utspilt seg på skolen i møte med lærere og medelever. Dette har medført alvorlig psykisk skade for flere, og for noen har det negative synet på samer blitt internalisert og gitt grobunn for skam, mindreverdighetsfølelse, selvforakt og ført til videreføring av vold og konflikter i samfunnet. Flere ble utsatt for vold og mobbing i en skolehverdag der samisk språk og kultur var usynliggjort.

En undervisning som ikke var tilpasset samene verken kulturelt eller språklig, medførte at samenes utfoldelse i samfunnet kunne bli begrenset, de lærte verken samisk eller norsk tilfredsstillende.»

«Tilværelsen på internat medførte manglende tilknytning til familie og samisk kultur, språk og samfunn.»

(SFKom side 491)

Personlige fortellinger

«Fortellingene fra Tysfjord omhandler om urett og svikt. Samtidig vitner de om mot og mestring, mange har holdt fast på sitt språk og sine tradisjoner og vært tydelige motstemmer under fornorskingen, og i de senere tiårene har mange stått opp for seg selv og våget å ta et oppgjør med urett.»

Velferdsstatens svikt i Divtasvuodna /Tysfjord

- Læstadianismen
- Rasemålinger
- Mistenkeliggjøring av grenseloser
- Avvikling av reindrift
- Boligaksjonen
- Skole og internat
- Vold og seksuelle overgrep

Fornorskningspolitikken hadde også konsekvenser for majoritetsbefolkningen

- *«Tar man fra mennesket dets verdighet, vil det merke ikke bare dem som er bestjålet, men også dem som har stjålet. Når undertrykkerne tar menneskeverdet fra andre og krenker deres rettigheter, mister de selv sin menneskeverd.»*

(Paulo Freire: De undertryktes pedagogikk, 1974)

«Vi har alle tapt». (Dagfinn Høybråten, 2023)

Forsoning

- Gjensidig og relasjonell prosess på flere nivå
- Felles kunnskapsgrunnlag og erkjennelse av fornorskingspolitikkenes konsekvenser
- Språklig, kulturell og identitetsmessig likeverd
- Tillit til andre mennesker og til samfunnsinstitusjonene

- I de lokalsamfunn hvor det er behov for det, oppfordrer kommisjonen til at det legges til rette for en forsoning der ulike perspektiver på urett som har skjedd, kommer frem og blir erkjent av alle parter. Erkjennelsen av ulike perspektiver på urett i lokalsamfunn er en sentral del av forsoningen og for en styrket mellommenneskelig tillit. (SFKom s. 657)

Sannhets- og forsoningskommisjonen understreker at alle har et selvstendig ansvar for å ta oppgjør med egen historie og praksis, og slik legge til rette for forsoning.

Kommisjonens tiltak - fem pilarer

- Kunnskap og formidling
- Språk
- Kultur
- Forebygging av konflikter
- Implementering av regelverk

Forsoning krever et møte der dialogen kan finne sted, ikke en enveis forestilling der jeg nok en gang står som en skadeskutt fugleunge og beretter om tap, språkløshet og livet i offerrollen – «den sårbare fortellingen».
SFKOMM 2022/2495-41.

Min drøm er at barna mine skal være trygge på det de er og være stolte av det de er. Stolte over å ha en kulturarv, at de kan et språk og at de får bruke det.
SFKOMM 2020/212-45.

